

Republika e Kosovës - Republika Kosova - Republic of Kosovo
Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural
Ministarstvo Poljoprivrede, Šumarstva i Ruralnog Razvoja
Ministry of Agriculture, Forestry and Rural Developement

Tregu i Fasules

Nëntor, 2016

DEPARTMENTI I ANALIZAVE EKONOMIKE DHE
STATISTIKAVE BUJQËSORE

ANALIZA E TREGUT TË
FASULES

Tetor, 2016

Parathënie

Kultivimi i perimeve në vendin tonë falë kushteve të përshtatshme pedologjike dhe klimatike ka filluar të zëvendësojë bujqësinë tradicionale ekstenzive me bujqësi intenzive dhe fitim prurëse. Shumë fermerë me anë të kultivimit të perimeve po arrijnë që të gjenerojnë të hyra për familjarët e tyre dhe njëherësh të gjenerojnë edhe vende të reja të punës duke u orientuar drejt një bujqësie të qëndrueshme në zonat rurale. Fasulja është një ndër kulturat tradicionale e kultivuar në të gjitha regionet e Kosovës.

Analiza e tregut të fasules e punuar në mënyrë të detajuar nga Departmenti i Analizave Ekonomike dhe Statistikave Bujqësore, ka përqelli të shërbëjë si një dokument i cili ka të përmbledhura të dhëna statistikore të cilat pasqyrojnë gjendjen e tanishme si dhe trendet e zhvillimit të tregut të fasules në Kosovë.

Në këtë analizë shtjellohen më gjerësisht të dhënat mbi prodhimtarinë vendore, zhvillimi i tregtisë, çmimet e fasules vendore si dhe asaj të importuar, madhësia e tregut, mbështetja përmes pagesave direkte dhe masave të zhvillimit rural si dhe konkluzionet finale mbi këtë analizë.

1 Tregu i fasules

Fasulja është një ndër kulturat tradicionale e cila ka një traditë të gjatë të kultivimit dhe ka përdorim të gjerë në vend. Sasia më e madhe e prodhuar është e orientuar për shitje në tregun vendor, dhe një sasi e vogël eksportohet. Edhe pse përbushja e

2 Prodhimtaria vendore

Sipërfaqja e mbjellur në vitin 2014 ishte 3,959 ha me prodhimtari totale prej 5,831 tonë. Nga sipërfaqja e përgjithshme me perime, fasulja merr pjesë me 25% dhe ka rendiment mesatar prej 1.47 tonë/hektar.

3 Tregtia e jashtme

Gjatë vitit 2014, prodhimtaria vendore ka arritur të përbushur 86% të nevojave vendore për konsum ndërsa pjesa tjetër prej 14% është mbuluar nga importi. Krahasuar me sasin e importuar, sasia e eksportuar e fasules është mjaftë e ulët. Në

3.1 Importi i fasules

Në figurën e mëposhtme është paraqitur importi i fasules gjatë periudhës kohore '07-'14. Gjatë kësaj periudhe kohore, sasia e importuar e fasules ishte vazhdimisht në

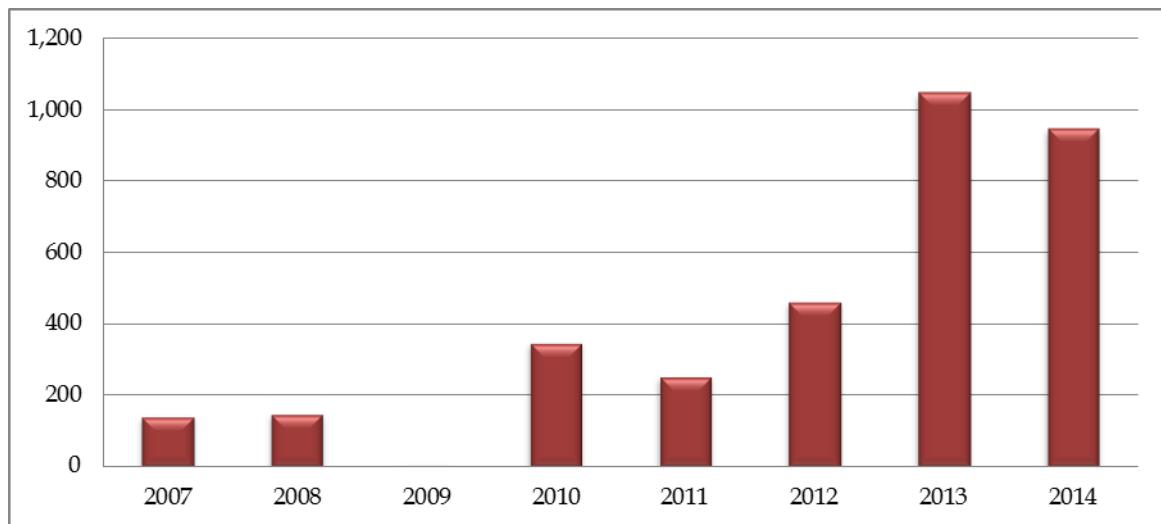
nevojave konsumuese është në nivel të kënaqshëm, për përbushjen e tërësishme të nevojave për konsum vendi ynë gjithashtu importon një sasi të caktuar të fasules e cila gjendet në treg krahës prodhimit vendor.

Regionet me sipërfaqe më të madhe të kultivuar me fasule gjatë vittit 2014 janë regjioni i Prishtinës (885 ha), Gjilani (698 ha) dhe Peja (505 ha) ndërsa regjionet e tjera me gjithsej sipërfaqe prej 1,871 ha.

vitin 2014 fasulja është eksportuar kryesisht në Mal të Zi dhe një sasi e vogël në Zvicër. Sa i përket importit, gjatë vittit 2014 është importuar një sasi prej 949 tonë nga Kirgistani, Shqipëria, Turqia, Polonia, Serbia, dhe Maqedonia.

rritje. Sasia më e madhe e importuar ishte në vitit 2013 me gjithsej 1,048 tonë, ndërsa në vitin 2009 ishte sasia më e ulët me vetëm 4 tonë.

Figura 1: Importi i fasules '07-'14, në tonë

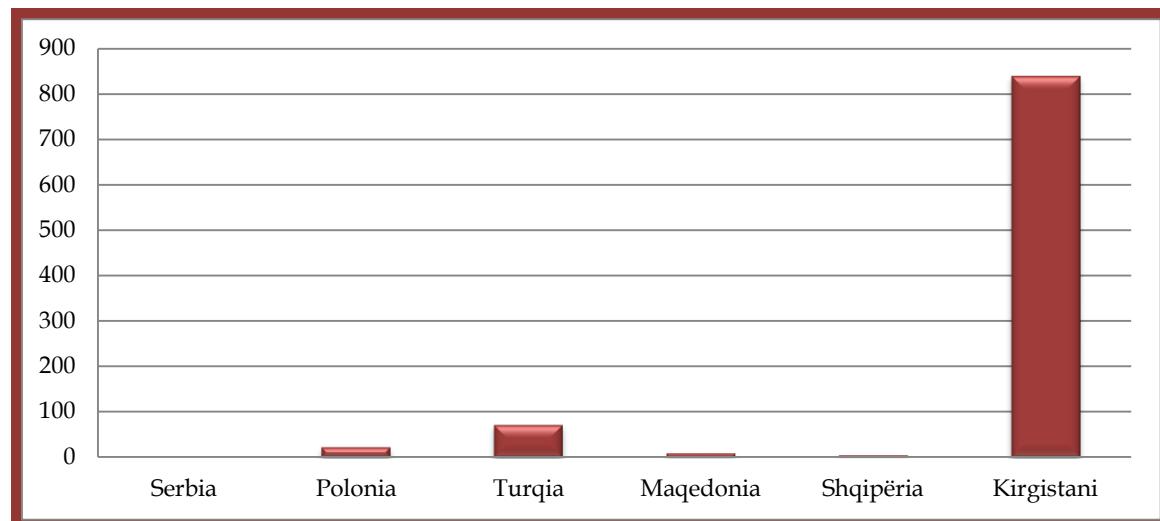

Burimi: DAESB

Gjatë vitit 2014 nga gjithsej 949 tonë të sasisë së importuar, mund të vërejmë se sasia më e madhe e importuar ishte nga

Kirgistani me 840 tonë dhe nga Turqia me 72 tonë, ndërsa nga shtetet e tjera 4% të sasisë së importuar.

Figura 2: Importi sipas shteteve në tonë, 2014

Burimi: DAESB

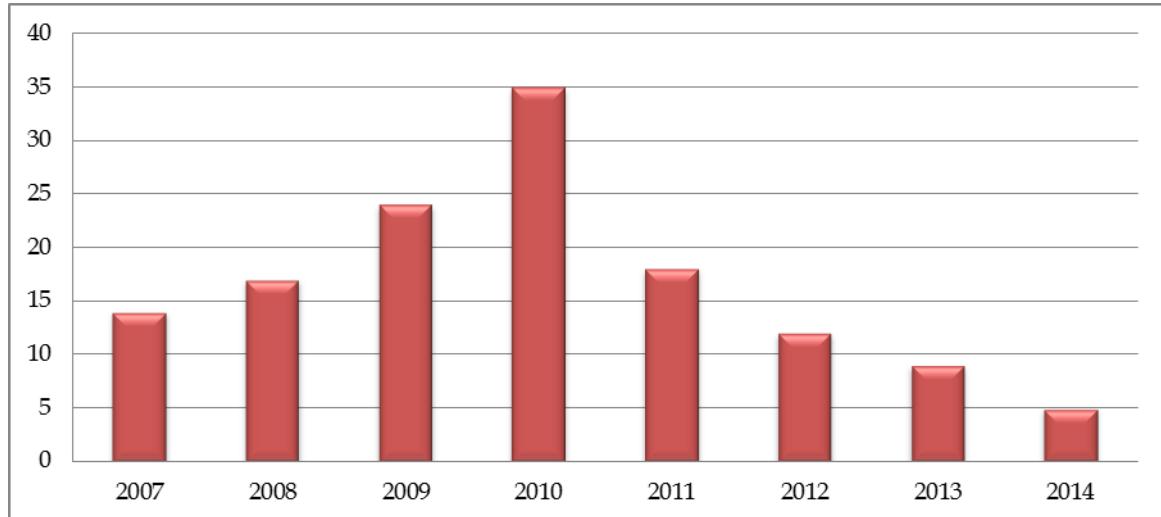
3.2 Eksporti i fasules

Në figurën e mëposhtme janë paraqitur të dhënat e sasisë së eksportuar për periudhën kohore '07-'14. Gjatë kësaj periudhe sasia e eksportuar kishte luhatje të vazhdueshme. Sasia më e madhe e

eksportur gjatë kësaj periudhe kohore ishte në vitin 2010 me gjithsej 35 tonë. Pas këtij viti ka pasur rënje të vazhdueshme të sasisë së eksportuar. Në vitin 2014 Kosova ka eksportuar sasi prej 5 tonë fasule, e cila

është njëherësh sasia më e ulët e eksportuar gjatë kësaj periudhe.

Figura 3: Eksporti i fasules '07-'14, në tonë

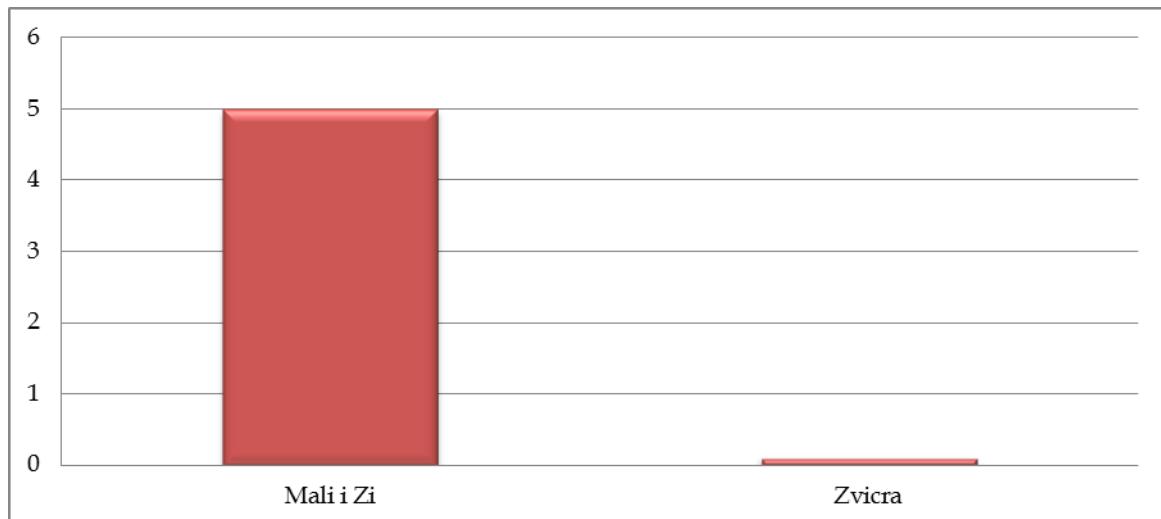

Burimi: DAESB

Gjatë vitit 2014, sasia e përgjithshme e eksportuar ishte 5 tonë. Shteti ku është eksportuar sasia më e madhe e fasules prej

98% ishte Mali i Zi ndërsa pjesa tjeter prej 2% është eksportuar në Zvicër.

Figura 4: Eksporti sipas shteteve në tonë, 2014

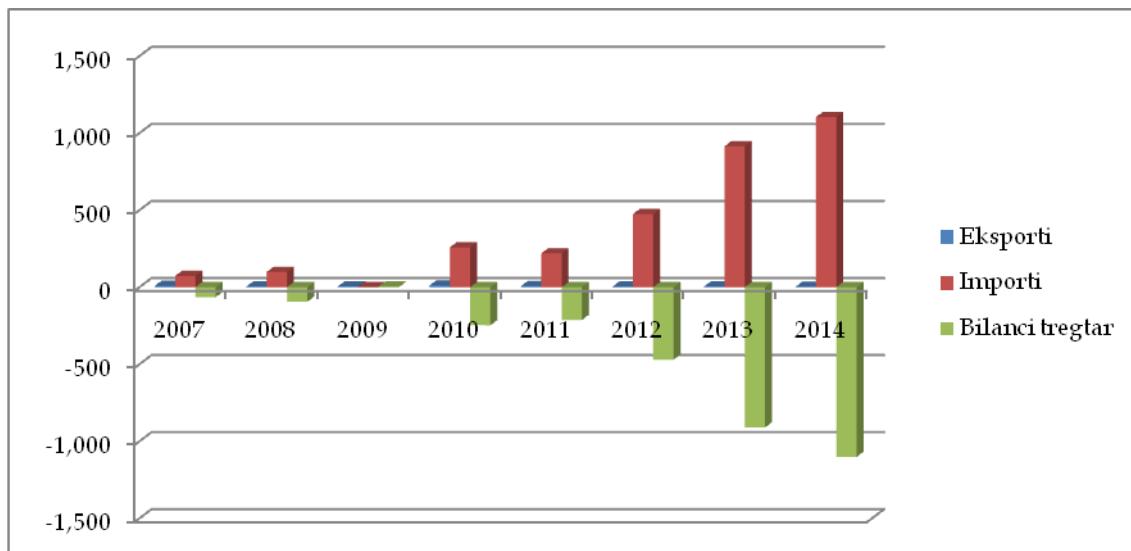
Burimi: DAESB

3.3 Bilanci tregtar i fasules

Në figurën e mëposhtme paraqitet rapporti në mes eksportit dhe importit. Nga figura shihet se bilanci tregtar për kulturën e fasules gjatë viteve '07-'14 ka qenë në luhatje. Mbulushmëria më e ulët ishte në

vitin 2014 me bilanc tregtar negativ prej rreth 1 mil. €, ndërsa mbulueshmëria më e lartë ka arritur gjatë vitit 2009 me bilanc tregtar pozitiv prej rreth 4 mijë €.

Figura 5: Vlera e bilancit tregtar, '07-'14, ('000 €)

Burimi: DAESB

4 Çmimet e tregut

Fasulja është një ndër kulturat për të cilën ka kërkesë të vazhdueshme në tregun vendor gjatë tërë vitit, dhe plasimi në treg nuk është ndonjë problem për kultivuesit e saj. Nga prodhimtaria e fasules sasia më e

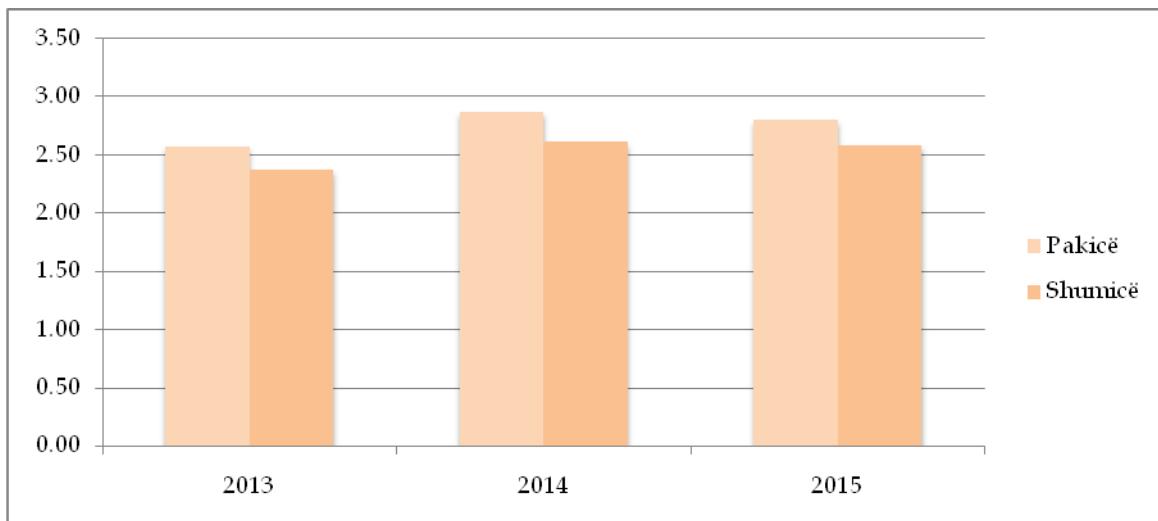
madhe përdoret për konsum familjar, ndërsa pjesa tjeter shitet kryesisht në tregun vendor dhe një sasi e vogël eksportohet.

4.1 Çmimet në tregun vendor

Prodhimtaria vendore e fasules është e pranishme në tregun vendor gjatë tërë vitit. Çmimet e fasules në tregun vendor kanë një dallim të vogël në regjione.

Mesatarja e çmimit me pakicë në vitin 2015 ka qenë 2.80 €/kg, ndërsa në tregun me shumicë 2.59 €/kg. Trendi i njejtë i çmimeve ka qenë edhe në vitet paraprake.

Figura 6: Çmimet vendore '13-'15, €/kg

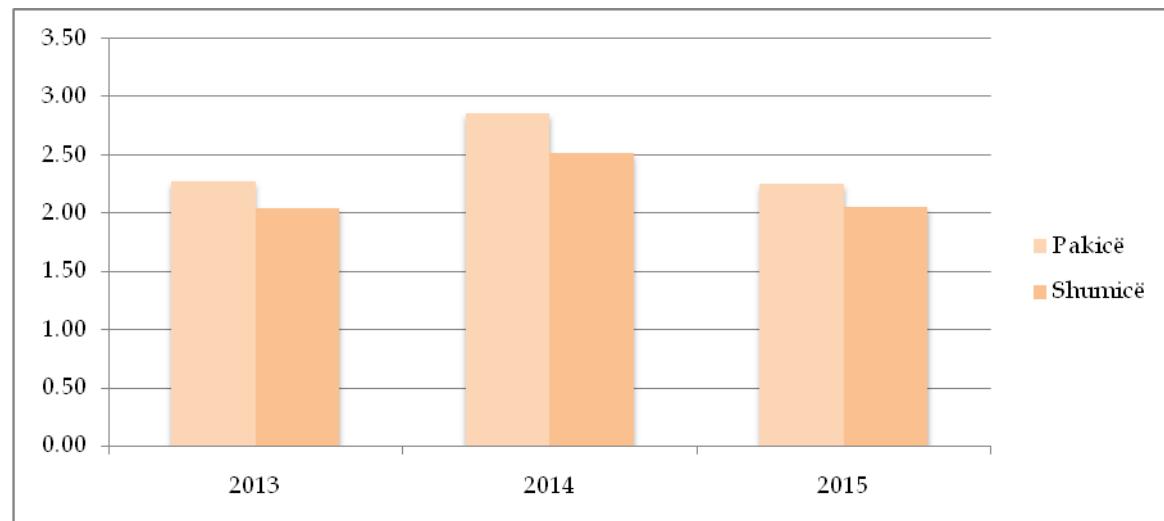
Burimi: SIT, Përpunoi: DAESB

4.2 Çmimet e importit

Në figurën e mëposhtme janë paraqitur çmimet mesatare të fasules së importuar gjatë periudhës '13-'15. Çmimet e fasules së importuar kanë shënuar ndryshime të

vogla gjatë këtyre viteve. Mesatarja e çmimit të fasulës së importuar në tregun me pakicë gjatë vitit 2015 ishte 2.25 €/kg, ndërsa në tregun me shumicë 2.05 €/kg.

Figura 7: Çmimet e importit '13-'15

Burimi: SIT, Përpunoi: DAESB

Nëse krahasojmë çmimet për kg gjatë vitit 2014, shohim se çmimet e fasules vendore janë më të larta sesa ato të fasulës së

importua si në tregun me pakicë ashtu edhe në tregun me shumicë.

5 Madhësia e tregut

Tregu i përgjithshëm i fasulës në Kosovës gjatë vitit 2014 vlerësohet të jetë 6,775 tonë, duke marr parasysh prodhimitarë vendore, eksportin dhe importin e fasules.

Nga prodhimitaria vendore janë mbuluar rreth 86% të nevojave vendore për konsum të fasules dhe pjesa tjetër prej 14% është mbuluar nga importi.

6 Mbështetja e prodhimitarisë së fasules

6.1 Pagesat direkte

Përmirësimi i konkurrencës dhe efektiviteti i prodhimit primar bujqësor paraqesin objektivat që tentohet të arrihen përmes mbështetjes direkte të bazuar në Planin për Bujqësi dhe Zhvillim Rural. Mbështetja direkte e sektorit të perimeve në fushë të hapur do të kontribuojë në rritjen e të hyrave, cilësinë e prodhimit dhe zvogëlimin e shpenzimeve të prodhimit. Fermerët që janë kultivues të fasules (monokulturë) për të përfituar nga programi i pagesave direkte duhet të kenë të mbjellur së paku 0.50 ha me fasule (monokulturë) në fushë të hapur dhe kjo

sipërfaqe duhet të jetë në minimum 0.20 ha parcelë e pandarë. Në rast se fermeri merr me qira gjithashtu edhe sipërfaqja e marrur me qira duhet të jetë së paku 0.20 ha e pandarë, e dokumentuar përmes kontratës si dhe e kontraktuar në periudhë prej së paku një vit. Në vitin 2015 subvencionimi përmes pagesave direkte është bërë për sipërfaqe të mbjellura me fasule në fushë të hapur (monokulturë), në vlerë prej 300 €/ha.

Buxheti i planifikuar në vitin 2016 për mbështetje direkte sektorit të perimeve në fushë të hapur është 1,500,000 €.

6.1.1 Masat e zhvillimit rural që përkrahin sektorin e perimeve-fasulja

Në kuadër të masave të zhvillimit rural në vitin 2016 sektori i perimeve - fasulja do të përkrahet në kuadër të masës 101, **Investimet në asetet fizike në ekonomitë bujqësore.**

ekonomik dhe shoqëror duke synuar rritje të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse, nëpërmjet zhvillimit të fermave, dhe adresimi i sfidave të ndryshimit klimatik përmes shfrytëzimit të energjisë së ripërtëritshme.

Objektiva të përgjithshme të kësaj mase janë: përmirësimi i aftësisë konkuruese dhe zëvendësimi i importit, krijimi i vendeve të reja të punës dhe shtimi i punësimit në viset rurale, përkrahja e fermerëve me qëllim të përafrimit me rregullat, standardet, politikat dhe praktikat e BE-së, përkrahja e zhvillimit

Objektivat specifike që kanë të bëjnë me sektorin e perimeve janë: rritja e prodhimit të perimeve për qëllime komerciale, përmirësimi i cilësisë me qëllim të përmbytjes së standardeve kombëtare dhe atyre të BE-së, modernizimi i fermave përmes përdorimit të pajisjeve të reja dhe

mekanizmit modern, zvogëlimi i humbjeve pas vjeljes nëpërmjet investimeve në fermë, në teknologjinë e ruajtjes, në infrastrukturë dhe pajisje përfshirë kapacitetet përfshirë, klasifikim dhe paketim, prodhimi i energjisë së ripërtëritshme dhe përmirësimi i integrimit të fermerëve me blerësit e prodhimeve bujqësore.

Për të përfituar përmes kësaj mase fermerët, përveç kritereve të përgjithshme që shallen në thirrjen për aplikim duhet të plotësojnë edhe disa kritere specifike për sektorin e perimtarisë.

Fermeri në momentin e aplikimit për investime në depo për perime duhet të dëshmojë posedimin e sipërfaqes bujqësore, në pronësi apo të marr me qira prej së paku 10 vjet dhe të ketë të regjistruar në Regjistrin e Fermave sipërfaqen prej së paku 2 ha.

Vlera minimale e shpenzimeve të pranueshme për projekt brenda kësaj mase (masa 101) është 10,000 € ndërsa vlera maksimale është 100,000 €.

Niveli i përkrahjes publike është 60% e shpenzimeve të pranueshme të investimit, ndërsa përkrahje shtesë prej 10% jepet për investime në zonat malore dhe 5% për fermerë të rinj (40 vjeç ose më të rinj).

Investimet e pranueshme e që janë relevante për fasulen në kuadër të mases 101 janë:

- ndërtimi i objekteve për trajtim pas vjeljes (klasifikim, paketim, etiketim) dhe për ruajtje të prodhimit, si dhe depove për

produktet për mbrojtje të bimëve dhe për plehra artificiale;

- blerja e makanizmit përkatës përkultivimin e perimeve në fushë të hapur.

Përveç në kuadër të masës 101, sektori i perimeve-fasulja përkrahet edhe në kuadër të masës 103, **Investimet në asetet fizike në përpunimin dhe tregtimin e prodhimeve bujqësore.**

Kjo masë ka për qëllim që të rrisë konkurrueshmërinë e sektorit agro-ushqimor, të ndikoj në zëvendësimin e produkteve të importuara si dhe përmirësimin e produktivitetit.

Objektiva të përgjithshme të kësaj mase janë: përmirësimi i aftësisë konkurruese përmes rritjes së produktivitetit dhe përdorimit të teknologjive të reja, përkrahja e bujqve me qëllim të përafrimit me standardet e BE-së dhe përmirësimin e sigurisë dhe cilësisë së ushqimit, forcimi i lidhjeve me prodhimin primar si dhe prodhimi i energjisë së ripërtëritshme me qëllim të ruajtjes së mjedisit.

Objektivat specifike të kësaj mase janë: implementimi i standardeve kombëtare dhe atyre të BE-së, përmirësimi i teknologjive të përpunimit si dhe objekteve përcjellëse, diversifikimi i prodhimeve, përmirësimi i marketingut dhe përmirësimi i menaxhimit të mbetjeve.

Përfitues në kuadër të kësaj mase mund të janë vetëm ndërmarrjet mikro, të vogla dhe të mesme që kategorizohen sipas legjislacionit në fuqi dhe që plotësojnë standardet minimale kombëtare.

Përfituesit e mundshëm janë subjektet që kanë zhvilluar aktivitetin e tyre në sektorin përkatës për së paku dy vjet para datës së aplikimit dhe janë të regjistruar në Agjencinë për Regjistrimin e Bizneseve të Kosovës, ndërsa në rast të investimit në qendra grumbulluese dhe paketuese kapaciteti minimal i ruajtjes duhet të jetë së paku $1,000 \text{ m}^3$.

Investimet e pranueshme për fasulen në kuadër të kësaj mase janë ato që kanë bëjnë me investime në objekte dhe pajisje për trajtimin e fasules pas vjetes dhe përpunimin e saj si dhe shpenzimet që lidhen me promovimin.

Në kuadër të shpenzimeve të marketingut hyjnë përgatitja dhe shtypja e katalogëve, fletëpalosjeve, broshurave, posterëve, prodhimi i audio dhe video spoteve promovuese, por jo edhe shpërndarja e tyre. Vlera e shpenzimeve të marketingut është e kufizuar në 5% të investimeve të pranueshme por jo më shumë se 10,000 €.

Në kuadër të investimeve të pranueshme hyjnë: ndërtimi dhe renovimi i objekteve (blerja e pronës është e përashtuar), blerja e makinerive dhe pajisjeve duke përfshirë programet kompjuterike, shpenzimet e tjera që lidhen me projektin si shpenzimet

për arkitekt, inxhinier dhe shpenzimet për studime paraprake si dhe nxjerra e dokumenteve dhe lejeve paraprake janë të pranueshme deri në 7% por jo më shumë se 15,000 € të shpenzimeve të pranueshme për projekt kurse shpenzimet përgatitjen e planit të biznesit janë të pranueshme deri në 3% por jo më shumë se 5,000 € të shpenzimeve të pranueshme për projekt. Të pranueshme janë edhe shpenzimet administrative edhe nëse ato ndodhin para nënshkrimit të kontratës vetëm në rast se projekti është përzgjedhur dhe kontraktuar nga Agjencia për Zhvillimin e Bujqësisë.

Vlera minimale e pranueshme për projekt është 30,000 € ndërsa vlera maksimale 400,000 €. Përkrahja publike është në nivelin 50% të shpenzimeve të pranueshme të investimit, ndërsa vetëm për investimet që kanë të bëjnë me trajtimin e mbetjeve përkrahja rritet në 60%. Pagesa bëhet me dy këste ku pjesa e parë prej 50% jepet në formë të paradhënisë pas nënshkrimit të kontratës ndërsa pjesa tjetër pas përfundimit të investimit të përgjithshëm. Në total në vitin 2016 për përkrahje të pemëve dhe perimeve në kuadër të kësaj mase janë ndarë 1,600,000€.

7 Sfidat për kultivimin e fasules

Fasulja në Kosovë kryesisht kultivohet në mënyrë ekstenzive, shpeshherë e mbjellur si kulturë e përzier me një kulturë tjetër, kryesisht me misër. Kjo formë e kultivimit kërkon fuqi të madhe punëtore për vjetje dhe ka rezultuar me rendiment të ulët për

shkak të konkurrencës biologjike. Orientimi i kultivimit të fasules në sipërfaqe më të mëdha dhe e mbjellur si kulturë e vetme mund të shihet si prioritet i udhëzimeve dhe këshillimeve për fermerë, kultivues të fasules. Fasulja është

ndër kulturat me kërkesë të mëdha për ujite dhe kjo paraqitet si sfidë për

kultivuesit e saj, gjatë sezonit veror.

8 Konkluzionet dhe rekomandimet

Nga pasqyra e të dhënave të paraqitura në analizën e fasules gjatë periudhës kohore '07-'14 mund të konkludojmëse prodhimtaria e fasules në Kosovë duhet të orientohet drejt kultivimit intensiv, me ç'rast do të rritej edhe sasia e destinuar për shitje në treg. Vendi ynë për ti mbuluar nevojat vendore gjithashtu importon fasule, por me krijimin e kushteve të

përshtatshme për kultivim, kjo sasi do të mund të zëvendësohej me prodhimtari vendore, e që do të ndikonte në uljen e vlerës negative të bilancit tregtar. Prandaj rritja e sipërfaqes së mbjellur me fasule si dhe krijimi i kushteve të avancuara për fermerët shihet si prioritet për vitet e ardhshme.